

ZABEZPIECZENIE PRZECIWPOŻAROWE KOPALNI	N O R M A B R A N Ż O W A	BN-87 0426-01
	Pyłomierze Ogólne wymagania i badania	
		Grupa katalogowa 0107

1. WSTĘP

1.1. Przedmiot normy. Przedmiotem normy są ogólne wymagania i badania dotyczące pyłomierzy stosowanych do pomiaru stężeń zanieczyszczeń pyłowych w podziemnych wyrobiskach górniczych oraz w powierzchniowych pomieszczeniach związanych bezpośrednio z prowadzeniem ruchu w podziemiach kopalń.

1.2. Określenia

1.2.1. stężenie zanieczyszczeń pyłowych — masa pyłu zawarta w jednostce objętości powietrza, wyrażona w mg/m^3 .

1.2.2. pyłomierz — urządzenie przeznaczone do pomiaru stężenia zanieczyszczeń pyłowych w środowisku pracy ludzi.

1.2.3. pyłomierz stanowiskowy — pyłomierz przeznaczony do pomiaru stężenia zanieczyszczeń pyłowych w wybranym miejscu stanowiska pracy załogi.

1.2.4. pyłomierz osobisty — pyłomierz przyporządkowany w dniu pomiaru danemu pracownikowi, przeznaczony do pomiaru stężenia zanieczyszczeń pyłowych w miejscach jego pracy.

1.2.5. pyłomierz wzorcowy — umownie przyjęty typ pyłomierza, z którego wskazaniem porównuje się wskazania pyłomierzy innych typów.

1.2.6. pył całkowity — zbiór ziarn pyłu, które w procesie oddychania mogą wnikać do organizmu człowieka.

1.2.7. pył wdychalny (respirabilny) — zbiór ziarn pyłu, które w procesie oddychania mogą wnikać do dolnych partii dróg oddechowych człowieka.

1.2.8. średnica aerodynamiczna ziarna pyłu — umowna średnica kuli o gęstości równej gęstości badanego pyłu, której prędkość swobodnego opadania w nieruchomym powietrzu przy ciśnieniu 1013 hPa (760 mm Hg) i temperaturze 20°C jest równa prędkości opadania ziarna pyłu.

2. PODZIAŁ I OZNACZENIE

2.1. Podział pyłomierzy — wg tabl. 1.

Tablica 1

Lp.	Podstawa podziału	Nazwa rozwiązania technicznego i jego symbol
1	Miejsce zainstalowania	stanowiskowe — ST osobiste — OS
2	Zasada działania	filtracyjna — FI rozproszenie światła — OR absorpcja promieniowania jonizującego — A inna — DE
3	Rodzaj zastosowanego kolektora pyłu	filtr membranowy — M filtr piankowy — P filtr włókninowy lub tkaninowy — W płytko lub taśma przylepna — T bez kolektora — Z
4	Rodzaj zastosowanego selektora ziarn	selektor płytkowy — E cyklon — CY impaktor — I inny — DE
5	Sposób zasilania	elektryczny z akumulatora — B elektryczny z sieci — S sprężonym powietrzem — P przepływ niewymuszony — N
6	Wynik pomiaru	pośredni, obliczony na podstawie masy pobranej próbki pyłu i objętości powietrza — 1 bezpośredni cyfrowy lub analogowy — 2

2.2. Sposób budowy oznaczenia. Oznaczenie powinno zawierać następujące dane:

a) skróconą nazwę: PYŁOMIERZ ST lub PYŁOMIERZ OS,

b) symbol literowy zasady działania wg tabl. 1 lp. 2,

c) symbol literowy rodzaju zastosowanego kolektora pyłu wg tabl. 1 lp. 3,

d) symbol literowy sposobu zasilania wg tabl. 1 lp. 5,

f) symbol cyfrowy odczytu wyniku pomiaru wg tabl. 1 lp. 6,

g) numer normy.

Zgłoszona przez Główny Instytut Górnictwa
Ustanowiona przez Ministra Górnictwa i Energetyki dnia 22 października 1987 r.
jako norma obowiązująca od dnia 1 lipca 1988 r.
(Dz. Norm. i Miar nr 14/1987, poz. 36)

3. WYMAGANIA

3.1. Zasada działania. Zasada działania i konstrukcja pyłomierza powinny zapewniać wydzielenie w trakcie pomiaru pyłu wdychalnego (respirabilnego).

Charakterystyka wymiarowa pyłu wdychalnego wydzielonego w trakcie pomiaru powinna odpowiadać warunkom podanym w tabl. 2.

Tablica 2

Aerodynamiczna średnica ziarna μm	Udział masy pyłu wdychalnego zatrzymanego w selektorze %	Udział masy pyłu wdychalnego przechodzącego przez selektor %
do 2	max 15	min 85
powyżej 2 do 5	60 ÷ 40	40 ÷ 60
powyżej 5 do 10	min 95	max 5

3.2. Kontrola strumienia objętości pobieranego powietrza. Pyłomierze z wymuszonym przepływem powietrza powinny być wyposażone w urządzenie do kontroli strumienia objętości przepływającego powietrza.

3.3. Prędkość zasysania w pyłomierzach z wymuszonym przepływem powietrza powinna wynosić 0,5 ÷ 2,5 m/s.

3.4. Źródła energii zasilania pyłomierzy z wymuszonym przepływem powietrza powinny zapewniać co najmniej 8-godzinną nieprzerwaną ich pracę.

3.5. Stabilność zasysania. W czasie 8-godzinnej nieprzerwanej pracy pyłomierza z wymuszonym przepływem strumień objętości zasysanego powietrza nie powinien się zmniejszyć więcej niż o 10% wartości znamionowej.

3.6. Zabezpieczenie przeciwwybuchowe. Pyłomierze zasilane elektrycznie powinny odpowiadać wymaganiom wg PN-83/E-08110.

Pyłomierze stanowiskowe powinny ponadto odpowiadać wymaganiom wg PN-85/E-08112 lub PN-83/E-08116, a pyłomierze osobiste — PN-84/E-08107.

3.7. Rozrzut wyników pomiarów. Stosunek średniej wartości zapylenia zmierzonego w serii co najmniej 10 pomiarów wykonanych w jednakowych warunkach do średniego zapylenia standardowego nie powinien być mniejszy niż 1,4.

3.8. Porównywalność wskazań pyłomierza z pyłomierzem wzorcowym. W instrukcji obsługi każdego pyłomierza powinna być podana zależność umożliwiająca przeliczenie wskazań tego pyłomierza na wskazania pyłomierza przyjętego jako wzorcowy.

3.9. Czułość pyłomierza. Przy 8-godzinnym pomiarze pyłomierz stanowiskowy z odczytem 2 wg 2.1 powinien zapewnić pomiar co najmniej 0,3 NDS (najwyższe dopuszczalne stężenie), a pyłomierz osobisty co najmniej 0,5 NDS.

3.10. Skalowanie pyłomierzy. Pyłomierze z odczytem bezpośrednim nie pobierające próbki pyłu do dalszej analizy powinny być wyskalowane w jednostkach stężenia zanieczyszczeń pyłowych, mg/m^3 .

3.11. Masa pyłomierza stacjonarnego nie powinna przekraczać 8 kg, a pyłomierza osobistego 0,8 kg.

3.12. Znakowanie. Do każdego pyłomierza powinna być przymocowana w sposób trwały tabliczka znamionowa zawierająca nazwę producenta, numer seryjny, oznaczenie wg 2.2 oraz oznaczenie wg PN-83/E-08110 p. 6.5.

4. BADANIA

4.1. Program badań

4.1.1. Badania kwalifikacyjne obejmują wszystkie badania wymienione w tabl. 3. Należy je wykonywać dla oceny przydatności danego typu pyłomierza do stosowania w podziemnych wyrobiskach górniczych, przed podjęciem produkcji seryjnej oraz każdorazowo przy zmianie konstrukcji lub technologii produkcji.

Badania kwalifikacyjne powinny być przeprowadzone przez wyspecjalizowane instytucje wskazane przez Wyższy Urząd Górniczy.

4.1.2. Badania odbiorcze obejmują badania wymienione w tabl. 3 lp. 2 ÷ 5 i 9 ÷ 12. Należy je wykonywać przy bieżącej kontroli każdej wyprodukowanej i przeznaczonej do odbioru partii pyłomierzy.

4.1.3. Rodzaje badań — wg tabl. 3.

Tablica 3

Lp.	Rodzaje badań	Zakres badań		Wymagania wg	Opis badań wg
		kwalifikacyjne	odbiorcze		
1	2	3	4	5	6
1	Sprawdzenie zasady działania	+	-	3.1	4.2.1
2	Sprawdzenie strumienia objętości powietrza	+	+	3.2	4.2.2
3	Sprawdzenie prędkości zasysania	+	+	3.3	4.2.3
4	Sprawdzenie źródła zasilania	+	+	3.4	4.2.4
5	Sprawdzenie stabilności zasysania	+	+	3.5	4.2.5
6	Sprawdzenie zabezpieczenia przeciwwybuchowego	+	-	3.6	4.2.6
7	Sprawdzenie rozrzutu wyników	+	-	3.7	4.2.7
8	Sprawdzenie porównywalności wskazań	+	-	3.8	4.2.8
9	Sprawdzenie czułości pyłomierza	+	+	3.9	4.2.9
10	Sprawdzenie skali pyłomierza	+	+	3.10	4.2.10
11	Sprawdzenie masy	+	+	3.11	4.2.11
12	Sprawdzenie znakowania	+	+	3.12	4.2.12

4.2. Opis badań

4.2.1. Sprawdzenie zasady działania. Do badania należy stosować pył kwarcowy o znanym rozkładzie frakcyjnym ziarn w zakresie powyżej 2 μm .

Charakterystykę wymiarową pyłu wdychalnego wydzielonego w trakcie pomiaru pyłomierzami wyposażonymi w kolektory ziarn należy sprawdzić w następujący sposób. W zamkniętej komorze pomiarowej o objętości co najmniej 1 m^3 należy wytworzyć obłok

pyłu kwarcowego o stężeniu około 10 mg/m³ i pobrać z niej próbkę pyłu badanym pyłomierzem.

Pobraną próbkę pyłu należy zdjąć z kolektora (filtr, pianka, płytka klejąca) i wykonać jej analizę frakcyjną wg PN-74/Z-04097/04 lub inną równorzędną metodą uwzględniającą średnicę aerodynamiczną ziarna pyłu, a uzyskane wyniki porównać z wymaganiami podanymi w tabl. 2.

Sprawdzenie charakterystyki wymiarowej pyłu wydzielonego w trakcie pomiaru pyłomierzami bez kolektora wg tabl. 1 należy przeprowadzić przez porównanie wskazań tych pyłomierzy ze wskazaniami pyłomierza wzorcowego w następujący sposób. W zamkniętej komorze pomiarowej o objętości co najmniej 1 m³ należy umieścić pyłomierze badany i wzorcowy w odległości około 0,2 m jeden nad drugim. Następnie w komorze tej wytwarzać obłok pyłu o stężeniu zmieniającym się w granicach od 2 do 50 mg/m³ i mierzyć co najmniej 10-krotnie stężenie zanieczyszczeń pyłomierzami wzorcowym i badanym.

Czas pojedynczego pomiaru powinien wynosić 10 ÷ 30 min.

Zgodność wskazań obydwu pyłomierzy oraz przypadek, gdy wartość współczynnika korelacji (R) obliczonego wg wzoru (1) $R > 0,7$ oznacza zgodność charakterystyk tych pyłomierzy.

$$R = \frac{\sum x_i y_i - \frac{\sum x_i \cdot \sum y_i}{n}}{\sqrt{\left[\sum x_i^2 - \frac{1}{n} (\sum x_i)^2 \right] \left[\sum y_i^2 - \frac{1}{n} (\sum y_i)^2 \right]}} \quad (1)$$

w którym:

- y_i — wskazania pyłomierza wzorcowego w i -tym pomiarze,
- x_i — wskazania pyłomierza badanego w i -tym pomiarze,
- n — liczba pomiarów.

4.2.2. Sprawdzenie strumienia objętości pobieranego powietrza należy przeprowadzić zgodnie z instrukcją obsługi danego pyłomierza.

4.2.3. Sprawdzenie prędkości zasysania należy przeprowadzić dzieląc wartość strumienia objętości, wyznaczoną wg 4.2.2, przez powierzchnię przekroju wlotu pyłomierza.

4.2.4. Sprawdzenie energii źródła zasilania należy przeprowadzić uruchamiając pyłomierz w komorze pomiarowej wg 4.2.1 z rozpylonym w niej pyłem kwarcowym o stężeniu co najmniej 20 mg/m³ na co najmniej 8 h. Co godzinę należy sprawdzać strumień objętości powietrza wg 4.2.2, którego zmiana po 8 h nieprzerwanej pracy pyłomierza nie powinna być większa niż 10% wartości znamionowej.

4.2.5. Sprawdzenie stabilności zasysania — wg 4.2.4.

4.2.6. Sprawdzenie zabezpieczenia przeciwwybuchowego — wg PN-85/E-08110.

Pyłomierze stanowiskowe należy ponadto sprawdzić na zgodność z PN-85/E-08112 lub PN-83/E-08116, a pyłomierze osobiste — z PN-84/E-08107.

4.2.7. Sprawdzenie rozrzutu wyników pomiaru. W komorze pomiarowej wg 4.2.1 należy wytworzyć obłok pyłu o stałym stężeniu około 10 mg/m³ i wykonać

co najmniej 10 pomiarów badanym pyłomierzem. Rozrzut wyników pomiarów (m) należy obliczyć wg wzoru

$$m = \frac{\bar{x}}{S_x} \quad (2)$$

w którym:

- $\bar{x}$ — średnia arytmetyczna 10 pomiarów, mg/m³,
- S_x — średnie odchylenie standardowe wskazań badanego pyłomierza, obliczone wg wzoru

$$S_x = \frac{\sqrt{\sum x_i^2 - \frac{y_i^2}{10}}}{9} \quad (3)$$

w którym x_i, y_i — jak we wzorze (1).

4.2.8. Sprawdzenie porównywalności wskazań. Porównanie wskazań badanego pyłomierza ze wskazaniami pyłomierza przyjętego jako wzorcowy należy przeprowadzić w komorze pomiarowej w warunkach opisanych w 4.2.1 dla pyłomierzy bez kolektora wg tabl. 1, a następnie obliczyć wartość współczynnika korelacji (R) wg wzoru (1).

Wartość $R < 0,7$ dyskwalifikuje badany pyłomierz.

Jeśli wartość współczynnika $R > 0,7$ należy wyznaczyć równanie przeliczeniowe umożliwiające przeliczenie wskazań badanego pyłomierza na wskazania pyłomierza wzorcowego (Y) wg wzoru

$$Y = b x + a \quad (4)$$

w którym:

- a i b — współczynniki obliczone wg wzorów (5) i (6),
- x — wskazania pyłomierza badanego.

$$a = \frac{\sum y_i \cdot \sum x_i^2 - \sum x_i \cdot \sum x_i \cdot y_i}{n \sum x_i^2 - (\sum x_i)^2} \quad (5)$$

w którym:

- y_i — wskazanie pyłomierza wzorcowego w komorze pomiarowej w i -tym pomiarze mg/m³,
- x_i — wskazania pyłomierza badanego w komorze pomiarowej w i -tym pomiarze mg/m³,
- n — liczba pomiarów.

$$b = \frac{n \sum x_i \cdot y_i - \sum x_i \cdot \sum y_i}{n \sum x_i^2 - (\sum x_i)^2} \quad (6)$$

w którym x_i, y_i i n — jak we wzorze (5).

4.2.9. Sprawdzenie czułości. Czułość pyłomierza należy sprawdzić mierząc nim zapylenie w pomieszczeniu bez sztucznego źródła zapylenia w ciągu 6 h. Wskazanie pyłomierza powinno być większe niż zero.

4.2.10. Sprawdzenie skali pyłomierza. Skalę pyłomierzy z odczytem bezpośrednim należy sprawdzić nie uzbrojonym okiem.

4.2.11. Sprawdzenie masy pyłomierza. Masę pyłomierza należy sprawdzić na wadze technicznej z działką elementarną do 10 g.

4.2.12. Sprawdzenie znakowania należy przeprowadzić nie uzbrojonym okiem.

4.3. Protokół badań kwalifikacyjnych. Po przeprowadzeniu badań wg 4.2 należy sporządzić protokół, który powinien zawierać:

- a) nazwę i oznaczenie pyłomierza,
- b) nazwę producenta pyłomierza,
- c) rodzaj badania,
- d) opis techniczny pyłomierza,

- e) tabelaryczne zestawienie wyników badań,
- f) ocenę wyników badań obejmującą stwierdzenie o zgodności pyłomierza z dokumentacją techniczną,
- g) orzeczenie o spełnieniu przez pyłomierz przepisów bezpieczeństwa pracy w podziemiach kopalń,
- h) informację o przydatności pyłomierza w kopalniach podziemnych i w zakresie jego stosowania.

K O N I E C

INFORMACJE DODATKOWE

1. Instytucja opracowująca normę — Główny Instytut Górnictwa.

2. Normy związane

PN-84/E-08107 Elektryczne urządzenia przeciwwybuchowe. Urządzenia i obwody iskrobezpieczne. Wymagania i badania

PN-83/E-08110 Elektryczne urządzenia przeciwwybuchowe. Wspólne wymagania i badania

PN-85/E-08112 Elektryczne urządzenia przeciwwybuchowe. Osłona gazowa z nadciśnieniem. Wymagania i badania

PN-74/Z-04097 Ochrona czystości powietrza. Badania składu ziarnowego pyłów. Oznaczanie wagowego składu ziarnowego pyłu za pomocą pipety sedymentacyjnej.

3. Autorzy projektu normy: doc. dr inż. Paweł Kszystolik, dr Kazimierz Lebecki, mgr inż. Piotr Rozmus, mgr inż. Kazimierz Kluska — Główny Instytut Górnictwa.